

מגבלותיו של נביא:

ר' יצחק אברבנאל על המרכיב האנושי בנבואותיו של ירמיהו –
בין ימי ביניימיות לפרשנות הומניסטית

אריק לוי

ככל שהדבר נוגע לחקר המקרא, ההומניזם הסיט את מבטם של מלומדים בתקופת הרנסנס מההיבט האלוהי של טקסטים מקודשים להתמקדות בממד האנושי. אין מחבר מן המסורת היהודית המדגים תפנית חדשנית זו – ואת ההשלכות הנועזות שהיו גלומות בה לעיתים – בצורה מובהקת יותר מר' יצחק אברבנאל, אשר חלק הארי מהקורפוס הרחב שהותיר אחריו נכתב באיטליה בתקופת הרנסנס, לאחר גירוש היהודים מספרד בשנת 1492. במאמר זה נבחן ביטוי ייחודי ומפתיע ביותר של ההומניזם הפרשני של אברבנאל, המתגלה בפירושו לספר ירמיהו, פירוש שחובר בוונציה בשנת 1504: הטענה שכישוריו של נביא זה בתחום ההבעה, בעל פה ובכתב, לוקים באופן עקבי במגוון של פגמים. הערכה זו כוללת הסבר היסטוריציסטי יוצא דופן, שלפיו לשון הנבואה מותנית בהיבטים של הביוגרפיה האישית של הנביא ובנסיבות חייו ההיסטוריות.

בד בבד עם הניסיון לזהות היבטים רנסנסיים בדימויו של אברבנאל, מודגשים היבטים בתפיסתו הממשיכים גישות ימי ביניימיות באשר להיבט האנושי שבספרות הנבואה. תשומת לב מיוחדת ניתנת למסורת פילוסופית ימי ביניימית העומדת בקווי התפר שבין שירה, פסיכולוגיה ותורת הנבואה. אברבנאל התבסס על מסורת זו, בעיקר כפי שנוסחה בכתביהם של הרמב"ם וממשיכי דרכו. התמונה העולה היא של מקרה בוהן הפותח צוהר לדמות מעבר בין ימי הביניים לעת החדשה המוקדמת ולתמורות שחלו בעולם חקר המקרא אשר הובילו מלומדים מודרניים לזהות בהומניזם הרנסנסי את ראשיתן של התפתחויות מהפכניות שהתחוללו בליבו של תחום זה בעידן המודרני.